

Антимобілізаційна риторика та проблемні аспекти проведення лінгвістичного дослідження у кримінальних провадженнях з протидії мобілізаційним заходам

Андрій Єрмаков

судовий експерт, Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Ужгород, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0009-0005-7650-3223>, e-mail: randriy@gmail.com

Розглянуто компетенції експерта-лінгвіста під час проведення експертиз і досліджень у кримінальних справах, пов'язаних з протидією мобілізаційним заходам, та певні дії, що можуть нести у собі антимобілізаційну діяльність.

Ключові слова: мобілізація; заклики; антимобілізаційна діяльність.

На жаль, до сьогодні людство не розв'язало таку проблему, як ведення збройних конфліктів між країнами світу, через що в нашому суспільстві досі існує таке явище, як війна. Під час війни кожен з громадян своєї країни постає перед обов'язком захисту Батьківщини, чому в наш час сприяє мобілізація. Не кожному цей складник конфлікту до вподоби, але, усе ж таки, він є вкрай необхідним задля забезпечення захисту держави й населення. Водночас, оскільки не всі й не завжди поділяють думки щодо мобілізації, знаходяться й ті, хто своїми діями намагається їй по-різному протидіяти. Тут ми розглянемо саме лінгвістичний аспект протидії мобілізації.

Для початку, відповідно до порушеної теми, дослідімо, що саме в законодавстві України може відповідати «перешкоджанню мобілізаційній діяльності». Для цього визначимося з терміном «мобілізація». «Великий тлумачний словник сучасної української мови» дає такі прямі визначення терміна «мобілізація»: «*Призов військовозобов'язаних на службу*

в діючу армію у зв'язку із запровадженням воєнного стану. <...> // Переведення всіх галузей промисловості у воєнний стан» [1, с. 682]. Згідно з чинним законодавством України, а саме Законом «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», мобілізація — це «комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту — на організацію і штати воєнного часу. Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано» [2]. Відповідно до цього Закону, мобілізацію проводять під безпосереднім керівництвом центральних органів виконавчої влади, інших державних органів та ін., а в Збройних силах України та інших військових формуваннях — під ке-

рівництвом центральних органів управління відповідних військових формувань [2]. Отже, із прямих значень терміна «мобілізація», а також тлумачення чинного законодавства можна визначити, що протидія мобілізаційним заходам, залежно від напрямку, може перешкоджати окремим сферам діяльності держави, але насамперед військовому блоку.

Таким чином, далі необхідно розглянути, що саме в чинному законодавстві регулює перешкодження діяльності військової сфери держави. У чинному законодавстві України, а саме в Кримінальному кодексі України (далі — *КК України*), згідно з викладеним вище, нас цікавить ст. 114-1 «Перешкодження законній діяльності Збройних сил України та інших військових формувань», згідно з якою карається перешкодження законній діяльності Збройних сил України й інших військових формувань в особливий період, а також те саме діяння, у разі якщо воно призвело до загибелі людей або інших тяжких наслідків [3]. У «Науково-практичному коментарі Кримінального кодексу України» (за редакцією М. І. Мельника та М. І. Хавронюка) перешкодженням названо будь-які дії, спрямовані на ускладнення чи унеможливлення законної діяльності конкретного військового формування. Способами перешкодження можуть бути вплив на командирів або інших військовослужбовців військового формування як засіб змусити їх до відмови від виконання військового обов'язку, створення фізичних бар'єрів, які утруднили б вихід у заданий

район військової техніки, відімкнення енергопостачання, блокування інших комунікацій тощо; за задумом законодавця може означати перешкодження діяльності як одночасно всіх цих формувань, так і будь-якого з них, бути спрямованим одночасно як на всі чи більшість з'єднань, військових частин та установ, так і лише на окремі, зокрема найбільш значимі з них у конкретний момент особливого періоду [4]. На відміну від інших статей КК України, на які та/або на тлумачення до яких посилаються експерти-лінгвісти під час проведення експертиз або досліджень, здається, тут немає нічого корисного в контексті аналізованої проблематики, водночас за вже викладеним матеріалом можна дійти висновку, що перешкодження законній діяльності військових формувань, а саме мобілізації, може бути вчинене в будь-який спосіб, отже, мають місце й такі способи, у розслідуванні яких здатен допомогти експерт-лінгвіст.

Отже, попередньо можемо визначити, що для експерта-лінгвіста перешкодження законній діяльності військових формувань (у контексті порушеного питання — протидія мобілізаційним заходам) може втілюватись, зокрема, у такому: наданні певної інформації про мобілізацію, вираженій у негативній формі, невизначеному колу осіб; реалізації мовного акту заклику щодо мобілізації, висловленого в негативній формі; здійсненні пропаганди щодо мобілізації, вираженій у негативній формі; у наданні та/або поширенні будь-якої іншої інформації, що за своїм об'єктивним змістом може завадити мобілізаційним заходам.

Таким методом можна вважати також антимобілізаційну риторичку, що за своїм складом більше узагальнює такі дії, як пропаганда (*«поширення і постійне, глибоке та детальне роз'яснення яких-небудь ідей, поглядів, знань. <...> // Ідейний вплив на широкі маси або певні групи людей, що носить політичний або релігійний характер. // Система засобів масового поширення ідей, поглядів і т. ін.»* [1, с. 1162]) і заклики (звертання до певної групи людей, у якому в стислій формі висловлено провідну ідею часу, політичну вимогу, завдання, гасло; завдання, зокрема, це наперед визначена, запланована справа; мета, до якої прагнуть [1, с. 395]), оскільки риторика є наукою про красномовство й ораторське мистецтво, яка вивчає способи переконання та впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей і вивчає специфіку створення та виголошення промов [5, с. 109]. Зрозуміло, що повну кваліфікацію дій особи та можливого злочину, скоєного нею, експерт-лінгвіст не може надати ініціаторові у висновку експерта або експертному дослідженні, але від тлумачення експерт-лінгвістом об'єктивного змісту наведених вище методів залежить те, як кваліфікуватиме ці методи ініціатор надалі. Наприклад, задля того, аби певна інформація, надана невідзначеному колу осіб, могла б протидіяти мобілізаційним заходам, вона має містити певні відомості про мобілізацію, які за своїм змістом можуть завдати шкоди її проведенню, у спосіб заохочення населення до неявки на військову службу під час особливого

періоду. Наведений приклад є одним з багатьох, та й справді, якщо в матеріалах, наданих експерту-лінгвісту на дослідження, інформація матиме подібний характер, то цілком імовірно, що, завдяки тлумаченню експерт-лінгвістом об'єктивного змісту цієї інформації, її подальша кваліфікація може бути такою, яку розглядатимуть як таку, що перешкоджає мобілізаційній діяльності.

Підсумовуючи викладене вище, можемо побачити, що основною проблемою в проведенні лінгвістичних досліджень у кримінальних провадженнях з протидії мобілізаційним заходам є те, що чинним законодавством не надано чіткої кваліфікації складу злочину, який має на меті антимобілізаційну діяльність, через що під час призначення матеріалів на такі дослідження дуже важко виокремити компетенції експерта-лінгвіста, водночас, за правильної постановки питань від ініціатора, експерт-лінгвіст має достатньо простору для проведення такого дослідження. Уважаємо за потрібне розв'язати порушене питання на законодавчому рівні, а також розробити нове методологічне забезпечення експертів-лінгвістів щодо встановлення інформації, закликів або ознак пропаганди, що за своїм об'єктивним змістом протидіють мобілізаційній діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь, 2005. 1728 с. URL: <https://surl.li/cevoss> (дата звернення: 11.11.2025).

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., перероб. та допов. Київ, 2019. 1384 с.
5. Макович Х. Я., Вербицька Л. О., Капітан Н. О. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016. 140 с. URL: <https://surl.lu/knoorq> (дата звернення: 10.11.2025).